

Sensorveiledning eksamen i
POL 1001 Politisk teori og politisk atferd våren 2016

POLITISK ATFERD

Opgavene i politisk atferd var:

1. Definer kort de følgende begrepene. Skriv maksimalt en halv side pr. begrep:

- a) Delegatmodellen
- b) Retrospektiv sosiotropisk stemmegiving
- c) Valenspolitikk
- d) Stemme paradokset
- e) Medialiseringsspiral
- f) Affektvekkingsmodellen (eng: valence-arousal)
- g) Partisett (eng: "party set" or "consideration set")

2. Svar på *en* av de tre følgende oppgavene, *enten* A, B eller C.

2A. Hvilke sosiale og politiske endringer har bidratt til å svekke skillelinjemodellens empiriske forklaringskraft?

2B. Oljeprisen og kronekursen har falt. Bidrar det til å styrke eller svekke folks tillit til den sittende regjeringen?

2C. Drøft argumenter for og i mot påstanden om at mediene har økt sin opinionsmakt.

Begrepene er mente å variere i vanskelighetsgrad, både i forhold til hvor sentralt de står i pensum og hvor enkelt de lar seg forklare. Deleгатmodellen, stemme paradokset og medialiseringsspiralen er trolig de enkleste, affektvekkingsmodellen og partisett de mest krevende:

1a. Begrepet *deleгатmodellen* er knyttet til representasjonsforskningen (f.eks. Converse og Pierce). Begrepet brukes i teoriarbeider som motsats til trustee-modellen. Poenget med deleгатmodellen er at den folkevalgte skal opptre som stedfortreder for de som har valgt ham/henne som sin representant. Dette kan tolkes som samsvar i sosial bakgrunn, som lydhørhet overfor velgerne, som sammenfall i holdninger, osv. slik Sören Holberg gjør i pensumartikkelen.

1b. Begrepet *retrospektiv sosiotropisk stemmegiving* er en hypotese i debatten om økonomisk stemmegiving først framsatt av Kinder og Kiewiet. Argumentet er at velgerne vurderer økonomien slik den har utviklet seg i fortid, dvs. tilbakeskuende, og at de legger vekt på nasjonen/statens økonomi snarere enn sin personlige økonomi når de velger parti. De to

begrepene kan defineres hver for seg, sosiotropisk stemmegiving kan være prospektiv, egotropisk stemmegiving kan være retrospektiv osv., men vanligvis oppfattes retrospektiv sosiotropisk stemmegiving som én hypotese. Begrepet er brukt flere steder i pensum, f.eks i Bergh og Jenssens kapittel i boka Valg og velgere.

1c. Begrepet *valenspolitikk* stammer fra Stokes og ble utformet som et alternativ til teorier (særlig Downs) som beskrev politiske stridsspørsmål/politikken allment som preget av posisjonssaker. Valenssakene kjennetegnes av at det er nær full enighet om målene, men uenighet om hvem som best til å realisere målene, d.v.s. har de beste politikerne, har de beste politiske «verktøyene». Valenspolitikk er politikk preget av denne typen politiske saker. Studentene bør begrepet fra pensumartikkelen: Clarke et. al. 2010: Valence Politics and Electoral Choice in Britain.

1d. *Stemmeparadokset* er beskrevet av Downs: $C > pB$. Ingen stemmer fordi kostnadene ved å stemme (C) alltid overgår produktet av fordelene ved at det foretrukne alternativet vinner (B) og sannsynligheten for at velgerens stemme blir avgjørende (p), fordi p er nær 0. Paradokset overvinnes gjennom å innføre plikt (duty) i modellen: $C < pB + D$. Det kan vanskelig oppfattes som et fenomen beskrevet innenfor rasjonalistiske paradigmat i innføre pliktfølelse i modellen.

1e. Begrepet *medialiseringsspiralen* stammer fra Asp. Asp beskrev politikken medialisering som et maktskifte til fordel for mediene vis-a-vis politikerne og de politiske institusjonene. I denne motsetningene utvikler partene stadig nye strategier og motstrategier. Begrepet medialiseringsspiralen beskriver denne stadig eskalerende stillingskrigen. Studentene bør kjenne begrepet fra pensumboka Den medialiserte politikken.

1f. *Affektvekkingsmodellen* er det norske navnet på valence-arousal modellen til G. E. Marcus. Modellen sier at når den politiske kommunikasjonen/retorikken vekker følelser som frykt/uro eller håp/entusiasme er mottakerne disponert til å reagere på bestemte måter. Frykt og uro får oss til å reorientere oss, se etter utveier, nye alternativer. Håp og entusiasme forsterker etablerte holdninger og atferd. Modellen er beskrevet i kapittel 2 i Den medialiserte politikken.

1g. Begrepet *partisett/vurderingssett* er utformet som en kritikk av forestillingen om at velgerne har en perfekt evne til å rangordne sine partipolitiske preferanser. Poenget er at velgerne har mer enn et parti de kan tenke seg å stemme på, og denne gruppen av partier utgjør «partisettet». Det endelige partivalget gjøres nær valgdagen og ofte av andre grunner enn de som plasserte det valgte partiet i partisettet. Studenter som har lest pensumpaperet: Jenssen (2014): The Norwegian Tactical Voter, skal kjenne begrepet. I paperet er det et poeng at valget av parti innenfor partisettet kan være taktisk motivert.

Essay-oppgavene bør gi alle mye å skrive om. Normalt ville jeg kanskje utpekt 2b som mest krevende, men økonomisk stemmegiving ble siste forelesning i år, så det stoffet bør være ferskt.

Oppgave 2A var: *Hvilke sosiale og politiske endringer har bidratt til å svekke skillelinjemodellens empiriske forklaringskraft?*

Her er det naturligvis mulig å skrive en avhandling (Og det har jo flere gjort). Momentene jeg gjerne vil se i besvarelsen er: Økt sosial mobilitet, økt geografisk mobilitet, endret klassestruktur, svekket klasseidentifikasjon, motkulturenes tilbakegang, maktforskyvningen mot sentrum på periferiens bekostning, medialisering, overgangen fra massepartier til folkepartier/catch-all partier. Det er positivt om studentene også påpeker at skillelinjemodellen kan få tilbake sin aktualitet og statistiske forklaringskraft når visse saker (f.eks. EU) dominerer den politiske dagsordenen. Det er m.a.o. mye å skrive om, de som strukturerer besvarelsen godt og svarer poengtert honoreres. «Poengtert» vil f.eks. være om studenten peker på hvilken del av prosessen fram mot en fullt utviklet skillelinje (framveksten av objektivt skille – gruppeidentifikasjon – institusjonalisering) som svikter.

Oppgave 2B var: *Oljeprisen og kronkursen har falt. Bidrar det til å styrke eller svekke folks tillit til den sittende regjeringen?*

Common sense og mange teorier om økonomisk stemmegiving sier at dårlige økonomiske tider er dårlige tider for regjeringen. Nedgang i BNP, økt arbeidsløshet, prisstigning hevdes å svekke tilliten til de sittende regjeringene og redusere deres sjanser for gjenvalg. Dette argumentet ser ut til å holde i mange land, ikke minst ved presidentvalg i USA. Hvis Norge var som f.eks. USA burde svakere kronkurs og fall i oljeprisen føre til et raskt fall i tilliten til regjeringen og store problemer for den sittende regjeringen etter f.eks. finanskrisen 2007-2008 og «krisen» i oljenæringen og fall i statens oljeinntekter 2015-2016. Spørsmålet er hvorfor Norge avviker. Pensumartikkelen Jenssen & Kalstø (2011): Reddet finanskrisen den rødgrønne regjeringen i 2009? peker på betydningen av folks forventninger. Velgerne kan respondere positivt på en økonomisk forverring hvis de fryktet at det skulle gå enda verre. Begrepet «politisk nådetid» bør beskrives med utgangspunkt i en drøfting av relativ deprivasjon. I Bergh & Jenssens kapittel i valgbooka, demonstreres det at økonomien knapt har spilt en avgjørende rolle ved noe stortingsvalg i etterkrigsperioden. De aller dyktigste studentene har lest dette og har noen kritiske merknader (f.eks. til at den empiriske testen er for konservativ). Bokkapitlet gir ingen definitive svar, men åpner for spekulasjoner om betydningen av en åpne økonomi og høyt utviklet velferdsstat.

Det siste essay-alternativet 2C. var: *Drøft argumenter for og i mot påstanden om at mediene har økt sin opinionsmakt.*

Ut fra pensum er det nok lettere å finne argumenter for at medienes opinionsmakt har økt enn avtatt. Dette kan knyttes til medialiseringbegrepet, til presentasjoner av historiske faser i medieforskningens syn på opinionsmakten, til forskningen om dagsordeneffekter, primingeffekter, effekter av tolkingsrammer, RAS-modellen (Zaller) osv. På forelesning er den økte betydningen av såkalte «sekundærerfaringer» knyttet til økende sosial arbeidsdeling for å gi et mer strukturelt perspektiv. Her har studentene mye ta av. De mest årvåkne har

imidlertid også fått med seg at publikums tilbøyelighet til å velge medieinnhold som bekrefter og forsterker deres etablerte oppfatninger, *svekker mediernes makt til å endre folks holdninger* (Andre fase i medieforskningens oppfatning av mediernes opinionsmakt). Dette argumentet (media-selectivity-thesis) ble bl.a. framført med styrke av de første survey-forskerne som studerte medieeffekter, f.eks. Lasarzfeldt. Dette kan dyktige studenter bruke i en drøfting av enfold kontra mangfold i det norske mediemarkedet. Studenter som bruker det retoriske grepet til Hernes og argumenterer for at svaret er at innholdet er verken venstrevridd eller høyrevridd, «medievridd», bør honoreres hvis de også drøfter opinionseffekter av det Hernes kalte «medievridning». På forelesning er forskning om den endrede mediesituasjonen i USA nevnt som moment. Framveksten av bl.a. Fox News har bidratt til en politisk polarisering av nyhetspublikumet i USA.

POLITISK TEORI

Eksamensspørsmål i politisk teori

Studentene skal svare på alle spørsmålene i DEL I med korte svar.

De skal velge én av oppgavene i DEL II og besvar spørsmålet med et essay.

DEL I: Korte svar

1

Presenter regimene i Aristoteles' regimetypeteori (den mest effektive presentasjonen er gjerne i form av en rask flerfeltstabell). Hvilken regimetype holder Aristoteles for å være den beste?

Maktens spredning (eller: suverenitetens locus)

<i>Regimenes natur/</i>	Én	noen/mange	mange/alle
Gode	monarki	aristokrati	politeia
Korrupte	tyranni	oligarki	demokrati

Aristoteles mener at *politeia* er den beste styreformen. Den omfatter ikke alle innbyggerne, men ganske mange. Den er en blandet styreform; den inneholder det beste av de gode. (En 'republikk' er for øvrig en tilpasning av Aristoteles til romersk kontekst; en republikk er en blandet styreform [og ikke en motsats til monarkiet].)

2

I kapittelet på pensum om den tidlige kristendommen deles den kristne tradisjonen i to hovedretninger. Beskriv raskt forskjellen mellom dem. Navngi én representant for hver av de to retningene.

De to hovedretningene: den paulinske og den apokalyptiske.

En representant for den første: Paulus.

Og for den andre: Johannes (forfatteren av «Johannes' åpenbaring»).

3

Når Machiavelli drøfter fyrstens maktgrunnlag, skiller han mellom tre typer militære styrker (eller tre typer soldater). Hvilke? Og hvilken type bør en klok fyrste satse på? Forklar kort hvorfor.

De tre typene militære styrker: 1) leiesoldater, 2) lånte styrker og 3) nasjonal milits.

Den kloke fyrste bør satse på nr 3 (på en nasjonal milits). Den består av soldater som er rekruttert fra folket. De vil handle i egen interesse. Fyrsten kan stole på at om en fiende kommer, vil soldatene i en nasjonal milits kjempe for sin jord, sin familie og seg selv.

4

Hva er 'moralfilosofi'? Plasser raskt begrepet i historisk kontekst og redegjør kort for moralfilosofiens innhold.

Opplysningstidens tenkere skilte mellom Naturfilosofi og Moralfilosofi. Den første hadde naturen som objekt mens den andre hadde mennesket og samfunnet. En av Opplysningstidens klassiske drøftinger av moralfilosofi var Francis Hutcheson. I *System of Moral Philosophy* delte han moralfilosofien i fire hovedgrupper: 1) etikk, 2) jus, 3) politikk og 4) økonomi. Blant hans studenter var David Hume og Adam Smith (som med tid og stunder tok over Hutchesons professorat i moralfilosofi og skrev to moralfilosofiske studier: *Theory of Human Sentiments* og *Wealth of Nations*). Det er denne britiske betydningen av moralfilosofi ('Moral Philosophy') som er brukt i dette kurset. Den fremstiller moralfilosofi som forløperen til de moderne samfunnsvitenskapene.

Det finnes også en annen betydning av begrepet. Her fremstilles moralfilosofi som synonymt med etikk – altså læren om hvordan man bør handle/leve. Denne betydningen er i

liten grad diskutert i pensum, men blir like fullt belønnet i den grad en diskusjon hever seg utover det rent tautologiske ('moralfilosofi er filosofi om moral'). Et godt svar bør vise til sentrale tenkere innenfor etikken – her vel pensumtenkeren Immanuel Kant særlig aktuell – og deres forsøk på å formulere og forsvare generelle regler for hvordan vi bør handle, hvilke handlinger vi har grunn til å akseptere og hvordan vi bør leve.

5

Hva legger Fukuyama i de to betegnelsene 'det første mennesket' og 'det siste mennesket'?

'Det første mennesket' viser til innbyggere i naturtilstanden slik de presenteres som rasjonelle mennesker av kontraktfilosofen som Hobbes og Locke.

'Det siste mennesket' viser til Nietzsches forestilling om mennesket som lever i makelighet og lykke – som har mistet alle menneskelige egenskaper er blitt redusert til en lykkelig gris.

DEL II: Essayspørsmål

A Redegjør for Platons thymos-begrep. Hvordan bruker Hegel begrepet for å vise veien ut av naturtilstanden? Hvilken rolle spiller begrepet i Fukuyamas historiefilosofi?

Thymos betyr selvhevdelse, en egenskap som kjennetegner samfunnets vokterklasse.

For å forstå Platons *thymos*-begrep er det nødvendig å vite at A) Platon deler samfunnet inn i tre klasser eller grupper – 1) ledere, 2) voktere og 3) 'arbeidere' (håndverkere, jordbrukere...; kort sagt, 'produsenter' og distributører av varer og tjenester [inkludert kjøpmenn]). I det gode samfunn arbeider disse gruppene harmonisk sammen.

Det er også nødvendig å vite at B) hver gruppe karakteriseres av én bestemt egenskap: ledere av fornuft, arbeidere av nytelse, voktere av selvhevdelse (eller: *thymos*). I det gode samfunn blir disse egenskapene foredlet til dyd: ledernes fornuft foredles til visdom (*sofia*), arbeidernes nytelse til måtehold (*sofrosyne*), vokternes selvhevdelse til mot (*andreia*). *Thymos* er, m.a.o. vokternes fremste egenskap (selvhevdelse) som, når den mestres og fokuseres, kan foredles til vokterklassens fremste og karakteristiske dyd: mot, som er helt nødvendig for å forsvare fellesskapet, *polis*.

Alle mennesker har mange egenskaper, mener Platon. Men blandingsforholdet varierer. Noen mennesker har mer *thymos* enn andre. Hegel fester seg ved dette når han diskuterer de

første menneskene. I Hegels mest primitive samfunn ('naturtilstanden') vil menneskene med mest *thymos* risikere livet for å hevde seg og få anerkjennelse. De vil enten bli drept i forsøket, eller de vil bli allment anerkjent og bli samfunnets herskere.

De få som er herskere i primitive samfunn har vært drevet av en sterk *thymos*. Det store flertallet av menneskene setter livet høyere enn anerkjennelse; de vil lettere underkaste seg herskerne. Slik etableres et første klassesamfunn; delt mellom på den ene siden: herskere (som, drevet av *thymos*, har risikert livet for å bli anerkjent) og på den andre: treller (som har underkastet seg).

Fukuyama bruker Hegels *thymos*-teori for å forklare samfunnets opprinnelse og natur. Det sentrale poenget her er å huske at Fukuyama er idealist (liksom Hegel) og at han bruker Hegels teori som et alternativ til liberale (materialistiske, rasjonalistiske og kontrakt-teoretiske) forklaringer på samfunnets opprinnelse og natur. Utover dette er Fukuyamas argument rikt og mangfoldig. Men det bør være et sentralt poeng at Fukuyama (som Hegel) ser menneskets adferd som drevet av *thymos* (og ikke nødvendigvis av materielle faktorer som penger eller fornuft/rasjonalitet).

Et fyldig og godt svar på dette spørsmålet må ha Platon-delen rimelig komplett. Det må også ha forståelse for *thymos* er drivkraften som produserer Hegels berømte dialektikk mellom herre og trell. Hegel poengterer viktigheten av anerkjennelse for personlig utvikling. (Og han hevder at herrer alltid vil være utilfredse fordi de kun får anerkjennelse fra sine treller [som de ikke respekterer] mens de egentlig vil ha anerkjennelse fra andre herrer [som de respekterer]).

En god diskusjon må ha med det poeng at Fukuyama legger stor vekt på verdien av anerkjennelse. Dette vil i sin tur si at det er ikke nok å gi mennesker penger i lønn for en innsats eller et arbeid; det er også viktig å gi dem *anerkjennelse* for det de gjør.

Et nært beslektet poeng er at individer som *ikke* får tilfredsstilt sin *thymos* – som ikke får anerkjennelse av samfunnet rundt – lett faller utenfor det sosiale fellesskapet. Som mennesker blir de utilfredsstilte/misnøyde. Som borgere kan de kan utgjøre en byrde/fare for samfunnet.

Ellers har diskusjonen av *thymos*-begrepets rolle hos Fukuyama ikke ett riktig svar; det kan være mange gode måter å takle dette del-spørsmålet på.

B I romersk mytologi er Fortuna fremstilt som 'lykkens gudinne'. Machiavelli spiller på denne klassiske fremstillingen for å vise hvordan mennesket i stor grad er herre over sin egen skjebne. Hvordan gjør han det? Hvor stor grad av herredømme dreier det seg om?

Machiavellis opererer med begrepsparet *fortuna* og *virtu*. Når han nevner *fortuna* oversettes dette ofte med 'lykke', men burde vel heller oversettes med 'hendelse' ('event'). Når Machiavelli navner *virtu*, oversettes det ofte med 'dyd', men burde nok heller oversettes med 'ferdighet' eller 'dyktighet'. Machiavellis poeng er dette: at livet plasserer et menneske i stadig nye situasjoner som mennesket må takle.

Livet kan plassere mennesket i nye, utfordrende situasjoner. Disse er ofte tilfeldige og uforutsette – de er 'fortunas' verk (og altså da ikke verket til 'lykkens gudinne' eller 'helle's gudinne', men skjebnens eller 'lykkehjule's gudinne' – eller kanskje 'guden Lotto'; Machiavelli sammenligner bl.a. fortuna med en storm eller en flom). Menneskene må takle disse nye (ofte uventede) situasjonene. Og de individene som har visse ferdigheter eller egenskaper – som Machiavelli lister opp og altså kaller *virtu* – vil klare å takle dem bedre enn de som ikke har dem. I kraft av sin *virtu* kan individer få orden på sitt liv og kontroll med sin livets luner.

Hvilke egenskaper er dette? Sluhet og styrke er klart blant politikken's viktigste dyder (Machiavelli snakker om å være sterk som en løve og lur som en rev). Et fleksibelt forhold til sannheten hører også med blant den effektive politikens /fyrstes gode egenskaper. Utover dette er Machiavelli ikke alltid like presis.

Hvordan viser Machiavelli hvordan en fyrste kan være herre over sin skjebne? Ved å være vittig: ved å trekke på ordspill og kjønns-stereotyper: ved å si at *Fortuna* er en kvinne og at *virtu* er mannlige egenskaper (og dette er bokstavelig talt riktig siden *vir* betyr mann på Latin). Kvinner er lunefulle og gåtefulle. Men de lar seg temme: en mann (en ordentlig mann, en machomann) kan spille på sin mannlighet og få kvinner til å føye seg...

Hvor mye herredømme er det snakk om? Et individ kan i kraft av sin *virtu* kontrollere halvparten av eget liv, skriver Machiavelli. Riktig svar på siste delspørsmål, altså: rundt 50 %.

Studenter som hevder at Machiavelli er ond, at svindel er bra og at løgn og lurei er fyrstelige dyder, har ikke helt forstått poenget. Machiavelli mener ikke at ondskap er en dyd og at løgnere vil lykkes i politikken; det han mener er at politikk passer dårlig for prinsippryttere og pyser. At den som er påståelig og prinsippfast vil mislykkes. At politikk krever fleksibilitet og en pragmatisk innstilling til løsninger – selv om løsningene skulle gå på akkord med etablerte prinsipper.

En god besvarelse bør ha forståelse for Machiavellis analysenivåer: at tradisjonelle dyder (som ærlighet og sanndruhet) er gode egenskaper i forhold mellom vanlige folk (på det mellommenneskelige plan innad i stater). I politikk mellom fyrster (dvs i politikk på statsnivå, og særlig o forhold som gjelder statens sikkerhet) gjelder andre normer og regler. En fyrste må naturligvis kjenne til de etablerte dydene – og han må gi inntrykk av at han overholder dem. Men han må også kunne bryte med dem dersom det skulle vise seg nødvendig.

C I vestlig politisk tenking står ideen om suverene individer som har medfødte rettigheter helt sentralt. Men kan hensynet til slike rettigheter forenes med hensynet til sosial orden? Hvordan har forskjellige politiske tenker besvart dette spørsmålet?

Dette er nok det vanskeligste av alle essayspørsmålene.

Først må det sies: at fokus for dette kurset i politisk teori har vært på sosial orden. Studentene som har deltatt på forelesningene burde ha fått med seg at kursets tema er forholdet mellom suverene individer og politisk orden. Kursets gjennomgående spørsmål har vært dette: er det mulig å gi individer full frihet og samtidig beholde orden i samfunnet?

Så må det legges til: at spørsmålet (liksom kurset) inviterer til en bred diskusjon og at studenter som viser breddekunnskap bør belønnes. Studenter som drøfter 5-6 tenkere og som presist presenterer hvordan hver og én av disse ser for seg årsakene til/ betingelsene for politisk orden i samfunnet, bør få best betalt. Altså: mange, men presise svar. Dette er, som antydnet, vanskelig, bl.a. fordi tenkere på 1800-tallet etter hvert begynner å trekke på andres begreper og teorier slik at argumentene kan bli forholdsvis like.

Altså: er det mulig å gi individer full frihet og samtidig beholde orden i samfunnet? Dette spørsmålet er formulert av mange tenkere; mest eksplisitt av moderne tenkere fordi disse (til forskjell fra antikkens og middelalderens tenkere) betraktet stat og orden som menneskeskapt fenomen (og ikke som naturlige/ gudegitte fenomen).

Machiavelli er av de første som drøfter staten som en menneskeskapt ordensmekanisme og som betoner at staten (or sosial orden) til syvende og sist hviler på militær makt; ja, han foregriper på sett og vis den moderne forståelsen av staten som et monopol på legitim bruk av voldsmakt..

Thomas Hobbes stilte eksplisitt spørsmålet om forholdet mellom rettigheter/ frihet og orden. Berømmelsen hans er i stor grad en konsekvens av svaret han ga – som er den politiske filosofihistoriens kanskje mest berømte svar: Nei! Det går ikke an å kombinere frihet med orden! Når suverene individer gis full frihet bryter samfunnets orden sammen. Resultatet er en tilstand av alles krig mot alle; en naturtilstand hvor menneskelivet ikke er verd i ei sur sild. Eller som Hobbes skrev: 'life is nasty, brutish and short'. For å holde orden i samfunnet er det nødvendig å etablere en absolutt statsmakt, mente Hobbes – som beskriver dette i *Leviatan*.

Senere teoretikere har gitt andre svar (hvor mange er forsøk på å gjendrive Hobbes). Forskjellige teoretikere har utviklet forskjellige svar og understøttende argumenter. Gode studenter vil kunne legge ut om Hobbes og Leviatan. I tillegg vil de kunne drøfte noen av de følgende teoretikerne og deres argumenter:

Locke – som ga en alternativ forståelse av naturtilstanden, og som mente at mennesket gjennom sin fornuft ville kunne identifisere Naturloven og at Naturloven var kilden til orden. Altså: hos Locke er menneskets medfødte fornuft ('reason') kilden til orden.

Rousseau – som mente at både naturtilstand og samfunnspakt var tåpelige (og typiske engelske) abstraksjoner. Det fantes ingen samfunnspakt, mente han. Men så la han til at det er nødvendig å etablere en samfunnspakt. Men den må etableres på en slik måte at politiske beslutning blir informert av Almenviljen – som dermed bli kilden til rettferdighet og orden.

Hume og Smith – stod begge i gjeld til sin lockeanske lærer, Francis Hutcheson, og hans moralfilosofi. Hutcheson fremholdt at i tillegg til at mennesket er født med fem sanser, er det også født med en 'moralisk sans', en slags intuisjon for naturlige normer og lover. Hume og Smith var uenige: de trodde verken på a) en allmennmenneskelig intuisjon eller b) naturlige lover og normer. Hume og Smith lånte fra Rousseau og utviklet andre argumenter. Hume la (liksom Rousseau) vekt på sosial samhandling og hevdet at mennesker utviklet en moralisk sans fra barndommen av gjennom samvær med andre. For Hume blir 'moralisk sans' et produkt av individets sosialisering inn i storsamfunnet – og 'vellykket sosialisering' blir en sentral kilde til politisk orden. Smith var langt på vei enig, men mente at 'sympati' (eller 'empati') også var en viktig bestanddel i den moralske sansen.

Fichte – opererer med en grunnforestilling som minner om Rousseaus, Humes og Smiths. Men Fichte definerer storsamfunnet i kulturelle termer som er nasjonalt samfunn eller et folkefellesskap som er dannet av språk, tro og historiske erfaringer... Ethvert individ blir a) født inn i og sosialisert av dette folkefellesskapet og b) utvikler et ansvar for å ivareta og bære dette fellesskapet videre. Når innbyggerne er seg dette ansvaret bevisst, bidrar de til å opprettholde sitt *Folk* og til å skape orden i sin *nasjon*.

Hegel – trekker på både antikke teoretikere (som Platon), engelske (særlig Smith) og på tyske (Kant, Fichte og andre idealister) i sine diskusjoner om politisk orden. Hans svar på hvorfor samfunnet oppstår er komplisert og abstrakt (det omfatter bl.a. et argument om hvordan folkeånden oppnår selvbevissthet). Når Hegels argument er strippet for sine abstrakte og

særegne termer, ligger det igjen en forklaring som ligner svært på et kulturelt fellesskap (som kan minne om et produkt av Hume, Smith og Fichte) plassert innenfor rammen av en sterk stat, kjennetegnet av en intern, sosial arbeidsdeling (ikke ulik Platons beskrivelse).

Antikke tenkere drøftet også spørsmålet om sosial orden – og moderne teoretikere (som Hegel) trekker ofte på dem. Platon for eksempel la vekt på at en sterk og oppdragende stat var en nødvendig forutsetning for politisk orden. (Platon hadde ingen forestilling om naturtilstand og samfunnspakt [han så staten som naturlig], men han ga likevel et svar som lignet litt på både Hobbes' og Rousseaus: altså at politisk orden krever en robust og oppdragende stat).

Paulus drøftet også spørsmålet om orden (men uten å stille spørsmålet direkte). Han formulerte et argument som så Jesus som en kilde til rettferdighet og orden. Argumentet ble utbrodert av flere kirkefedre etterhvert, kanskje mest berømt av Augustin, som fremholdt at en rettferdig orden (Gudsstaten) blir opprettet først ved Jesu gjenkomst (altså en foregripen av Rousseaus [og den revolusjonære radikalismen] argument om at verden er en korrump jammerdal, men at en rettferdig stat ligger i fremtiden).

Det kan tenkes at enkelte studenter trekker inn andre filosofer enn de som er nevnt ovenfor – filosofer som Marx, Mill, Nietzsche, Lenin, Heidegger eller Habermas. Det må de få lov til. Bare de besvarer spørsmålet kort og presist og ikke fortaper seg i enkeltfilosofers argumenter.